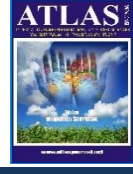

ATLAS INTERNATIONAL REFERRED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

ISSN:2619-936X

Article Arrival Date: 05.04.2018

Published Date:25.06.2018

2018 / June

Vol 4, Issue:9

Pp335-342

Disciplines: Areas of Social Studies Sciences (Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences)

MODERN TOPLUM VE SANATINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

CRITICAL APPROACH TO MODERN SOCIETY AND ART

Doç. Dr. Lütfü KAPLANOĞLU

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, lkaplanoglu@gmail.com, İstanbul, Türkiye

Öğr. Gör. Mehmet Remzi DEMİREL

Beykent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, mrdemirel9@gmail.com, İstanbul/Türkiye

ÖZET

Bu makalede temel anlamda modern toplum ve bu toplumun davranışları sonucu ortaya çıkan sanata yönelik bazı eleştiri ve değerlendirmelere yer verilmiştir. İlk kısımda kısaca modern kavramı açıklanmış ve modern kavramının iki farklı kullanımına dikkat çekilmiştir. İkinci kısımda sanat kavramının 18. ve 19. yüzyılda geçirdiği değişimler ele alınmıştır. Üçüncü kısımda sınıflandırmayla birlikte ortaya çıkan sorunlar üzerinde durulmuştur. Buradaki sınıflandırma genelde bilimleri, özelde ise güzel sanatları kapsamaktadır. Sınıflandırma biçimlerinin bazı yanlış tarafları karşılaştırmalı bir yöntem izlenerek eleştirilmiştir. Sanat ve bilimin aynı doğaya sahip olmadıklarına işaret edilmiştir. Dördüncü kısımda ise modern sanatın yaşadığı varlık sorunu hakkında tespitler yer almaktadır. Burada sanatın niteliğinden çok, üretilen şeyin bir sanat nesnesi olarak kabul edilip edilmemesi sorunu üzerinde tartışılmıştır. Buna müteakip varlık sorununun dünya savaşları, teknik gelime ve ilerlemeci anlayış ile olan ilişkileri sorgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modern Sanat Eleştirisi, Sınıflandırma Sorunları, Varlık Sorunu

ABSTRACT

In this paper, fundamentally, criticism and evaluations regarding modern society and art resulted from behaviours of such society was provided. In the first section, modern term was briefly explained, and two different uses of the term modern was emphasised. In the second section, changes of art during 18th and 19th century were considered. In the third section, problems occurred from classification were motioned. Classification here covered science in general, and fine arts in more specific way. Certain incorrect aspects of classification types were criticised with comparative method. Different nature of art and science was indicated. In the fourth section, evaluations regarding existence problem of modern arts were provided. In this section, problem of whether accepting art as object of what is being created was evaluated rather than quality of art. Subsequently, relationship between existence problem and world wars, technical developments, and progressive approach were examined.

Keywords: Criticism of Modern Art, Classification Problems, Existence Problem

1. GİRİŞ

Her dönemin düşünce yapısı ile sanat anlayışı arasında bir bağ vardır. Bu nedenle sanatın nasıl ortaya çıkıp geliştiğini veya ne tür sorunlarla karşılaştığını daha iyi anlamak için o dönemin sosyal sorunlarını iyi bir şekilde okumak gerekir. Sosyal olaylar genellikle sanat eserinin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır. Sanatçının yaptığı eseri, hatta eserindeki her detayı belli bir mantık çerçevesinde, o dönemdeki olaylarla ilişkilendirmek mümkündür. Toplumsal yapı bir bedene, bu bedendeki bilinçaltı da sanatçılara benzer. Burada, sanatçının davranışı sonucu ortaya çıkan ürünlerin iradeyle veya irade dışı meydana gelmiş olmaları herhangi bir şeyi değiştirmemektedir. Temel anlamda sanatçılara ait bütün bu davranışlar bir

anlamda aşırılıkları dile getirmektedir. Toplumda konu olarak işlenmeye değer görülen bütün olayların sanatçıların eliyle dışa vurumu ve ifade bulması söz konusu olmaktadır. Toplumsal yapıyı temsil eden, kolektif ruhun önemli bir yanı olan bu sanatçılar, bir tür 'açığa vurma' işini gönüllü olarak üstlenmektedir. Sanat eseri ve onu yaratan sanatçının toplumsal yapıyla olan önemli bağından ötürü bunları birlikte incelemek gerekmektedir.

Sanat hareketlerinin büyük çoğunluğu kendi dönemindeki toplumsal sorunlarla önemli bir ilişki içinde oldukları için tarihte anılır olmayı başarmıştır. Çünkü toplumsal sorunlardan soyutlanmış, onlardan uzakta varlığını sürdürmeye çalışan bir sanat, yeterince incelenmeye değer değildir. Burada zamanlama oldukça önemli bir faktördür. Her sanat eseri belli oranda toplumsal bir olayı konu alır; ancak ele aldığı bu konunun o dönemdeki bir olayla somut bir bağının olması ya da en azından o dönemin ihtiyaçlarına cevap vermesi gerekmektedir. Örneğin savaşın olduğu bir dönemde sanatçının takınabileceği iki belirgin tavır vardır. Sanatçı ya savaş karşıtlığı üzerine ya da savaşı destekleyen kahramanlıklar üzerine eserlerini yapmaya çalışır. Böyle önemli bir sorun varken sanatçıların eserlerinde başka konulara yönelmeleri, dokunaklı ve tutarlı bir tavrın oluşmasına engeldir.

Ayrıca modern dönemdeki sanat hareketleri incelendiğinde göze çarpan önemli bir gelişme, sanatçıların hem sosyal hem de teknik anlamda hız ve devinim kazanan gelişmelere sürekli ayak uydurmaya çalışmasıdır. Sanatçılar bu durumu onaylasa da onaylamasa da, bu hız ve devinim kültürünün bir parçası olmuşlardır. Örneğin, hızlı yaşamla gelişen hızlı tüketim ahlakı birçok sanat akımının da kısa ömürlü olmasına neden olmuştur.

2. MODERN TOPLUM VE SANATI

2.1. Modern Kavramı

Günümüzde en sık kullanılan sözcüklerden biridir "modern" sözcüğü. Bu sözcük Latince'den Avrupa dillerine ve önemli Avrupa dillerinden biri olan Fransızcadan da Türkçeye geçmiştir. Latince "modo" ve ondan türetilmiş olan "modernus" sözcükleri, "henüz", "şu an" ve "şimdi" gibi anlamlara gelmekte, yeni tutum ve davranışları eskilerinden ayırmak için kullanılmaktadır. (Latinlexicon.org: 2017). Bu kelime sanat alanında yaygın olarak iki şekilde kullanılır.

Birinci kullanımda "modern" kelimesi anlam yönüyledir ki bu her zaman vardır. İlk paragrafta yer alan açıklama, kelimenin Latincedeki anlamına oldukça yakındır. Yeni olanı ve gelenekselden kopmuş olanı tarif etmek için kullanılmaktadır. Bu şekliyle düşünüldüğünde bu kavram Latin dilini ve kullanıldığı coğrafya olarak, Avrupa'yı aşmaktadır. Gelenekselleşen bir şeyin ötesine geçip yeni bir şey ortaya koyma ve yeni bir davranış sergileme olgusu herhangi bir coğrafya veya bu coğrafyadaki diller içinde yer alan spesifik bir terim ile sınırlandırılmaz. Yeni şeyler genellikle deneysel bir yolla ortaya çıkar. Bu nedenle deneysel olan her şey modernlikle bağlantılıdır. Dolayısıyla böyle bir eğilimin tüm toplumlarda var olduğunu ve belirli bir zaman dilimine de sıkıştırılmayacağı bilinmelidir. Her dönemde ve her toplumda yeni-şimdi (modern) ve eski-geçmiş (geleneksel) olgusu varlığını yitirmeyen değişmez bir hakikat olarak kalacaktır.

İkinci kullanımda ise "Modern" kelimesi belli bir dönemdeki sanat formlarına işaret eder. Bu sanat formu 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa'da gelişmiştir. Empresyonizm ile belirginleşen bu davranış biçimini bir akım ile veya belli bir sanatçı grubu ile sınırlandırmak doğru olmaz. O nedenle bu sanat formundan ve onun davranış biçiminden genel olarak bahsetmek gerekir. Modern anlayış, batı sanat tarihinde uzun bir zamandır kullanılan ve artık geleneksel hale gelen kuralları yıkmakta herhangi bir sakınca görmez. 15. Yüzyılda perspektifin resme girmesiyle iki boyutlu yüzeyde elde edilen üç boyutlu derinlikler modern sanatta etkisini yitirmeye başlar. Renk kullanımındaki dikkat ve ince hesaplar yerini kaba fırça darbelerine ve

çiğ renklere bırakır. Oran-orantı eski dönemlerdeki kutsallığını yitirmiştir adeta. Sanatçı bütün bu kuralları bilinçli bir şekilde bozmaya çalışmaktadır.

Ayrıca topluma ait inanışları eleştirmek ve tabuları kırmaya çalışmak da modern anlayışın diğer önemli bir eylemi olarak görülebilir. Bu yeni dönemde sanatçılar, sosyal konulara biraz daha duyarlıdır. Farklı sanatçıların bir araya gelerek kurdukları gruplar da bu sosyal duyarlılığın fiiliyata dönüşme biçimlerindedir. Kolektif bir düşünce ve anlayışla hareket etme 19.Yüzyılın ikinci yarısından sonra gelişen bir olgudur. Bu tarihler (1860'lar) aynı zamanda sanayi devriminin tam olgunlaşma veya sonuç evresidir. 20.yüzyılın ilk yarısıyla birlikte belirgin olarak başlayan bu kolektif eğilimin nedenlerinden biri de sanayileşmeyle gelen ilk küreselleşme hareketleri olabilir.

2.2. Sanat Kavramının 18. ve 19. Yüzyıllarda Geçirdiği Değişim

18.yüzyıla kadar sanat ve sanat dalları diğer doğa bilimleri ile aynı kategoride ele alınmışlardır. Sanatın yararlı bir uğraş olduğu düşüncesi bu nedenlerden birisidir. Bir tür koruyucu olduğuna veya bereket getirdiğine inanılan heykellerin, mimari formların ve eğitim amaçlı yapılan tasvirlerin insan yaşamında somut bir karşılığı vardır. Birincil hedef insan yaşamını desteklemesi yani yarar sağlamasıdır. Böyle bir yarar ile birlikte ortaya çıkan estetik görünüm günümüzdeki estetik kaygı ve güzellik anlayışından oldukça farklıdır. Heykeltıraş veya ressamın, marangoz veya ayakkabı ustasından herhangi bir farkları yoktur. Sonuç olarak bütün insan uğraşları bir beceri olarak düşünülmüş ve bu becerilerin hepsi de sanat olarak kabul edilmiştir. Tarihin bu uzun evresinde henüz sanat ve zanaat ayrımı belirginleşmemiştir. İtalya'da Rönesans ile bilim ve sanatta bir hareketlenme başlar; fakat hala zanaat kavramından uzakta günümüzdeki gibi bir sanat anlayışı yoktur. İlk defa sanat Kuzey Avrupa ülkelerinde kuramsal olarak yeniden ele alınmaya başlandığı sırada farklı bir sınıflandırma ve açıklamaya kavuşmuştur. Kristeller de bu konuyla ilgili olarak, 17. yüzyılda Avrupa'daki kültürel liderliğin İtalya'dan Fransa'ya geçmiş olduğunu ifade etmektedir. Kristeller, İtalyan Rönesans'ına ait düşünce ve uygulamaların Avrupa'ya yayılmadan önce Fransız Klasisizmi ve aydınlanmasıyla değişim geçirmiş olduğunu söylemektedir (Kristeller,1980:188).

Fransa, Almanya, Hollanda ve İngiltere gibi kuzey Avrupa ülkelerinde gelişen rasyonel ve deneysel eğilimlerin bunda büyük bir payı vardır; ancak bu tek başına sanat ve zanaat ayrımının neden gerçekleştiğini aydınlatmaya yetmemektedir. Burada sanayileşme olayının sanat ve zanaat ile olan bağı üzerine düşünmek gerekir. El becerisiyle uzun bir sürede üretilen bir şey ciddi anlamda bir değer ifade etmektedir; ancak sanayi devrimiyle makineler sayesinde çok kısa sürede ve çok sayıda üretilmeye başlanmıştır. Bu durum bir değer sorununu kendisiyle beraber getirmiştir. İnsan eliyle yapılmış ve bir hatırası olan şey, makineyle üretilen ve tek tip halinde yüzlerce kopyası bulunan bir şeye dönüşmüştür. Bir marangozun elinden çıkan mobilya her ne kadar zanaat olarak nitelendirilse de, makine ile yapılan üretimle kıyaslandığında oldukça organik görünmektedir. Bu organik bağın ortadan kalkmasına neden olan sanayi devrimi aynı zamanda sanatın, zanaattan ayrılmasını da gerekli kılmıştır.

Ticarette, hızlı üretim yapma gerekliliği, üretilen şeyin çok kişiye pazarlanması isteğiyle ortaya çıkmıştır. Bu hızlı üretim ise arz-talep ile sıkı bir bağ içindedir. Bu hızlı üretim ve tüketim çarkı sosyal yaşamı her anlamda etkilemiştir. Bu sosyal yaşamın bir parçası olan sanat ve sanatçılar da sonuç olarak bu değişime ayak uydurmuşlardır. Sanatın 19. yüzyıldaki eser verme şekli bu hızlı üretim şekliyle benzerlik içindedir. Empresyonizm buna verilebilecek iyi örnektir. Empresyonist ressamın yeni çıkan ve gelişmekte olan fotoğraf makinesi ve benzer çekim tekniklerinden ciddi oranda etkilenmiştir (Hockney, Gaybord,2017:246-254).

Sanatçıların günlerce hatta aylarca üzerinde çalışıp yaptıkları bir portre veya manzarayı, makine çok kısa bir sürede yapabilmektedir. Bu nedenle sanatçılar bir makinenin yapamadığını yapmaya yönelmek durumunda kalmışlardır. Bunun bir sonucu olarak, dönemin tablolarında fırça darbeleri ve yer yer formlarda bilinçli bir deformasyon görülmektedir. Bunun yanında renkleri doğadaki canlılığı ile kullanmaya çalışma ve konu seçiminde ciddi bir değişim söz konusudur. Empresyonist anlayışın en önemli eserlerinden biri olan ve aynı zamanda bu akıma ismini vermiş olan, Claude Monet'in "Impression" adlı eseri incelendiğinde hızlı üretime ayak uydurmaktan neyin kastedildiği açık bir şekilde anlaşılacaktır.

Resim 1: Claude Monet, Gündoğumu/izlenim, T.Ü. Y.B. 48X63 cm, 1872, Marmottan-Monet müzesi, Paris (Resmin fotoğrafı eserin bulunduğu müzenin sayfasından alınmıştır.)

Seri üretimi yapılan bir ürünün kalitesi her zaman için bir tartışma konusudur. Tabii sonuç olarak bir ürün olduğu için kendi içinde kabul edilebilirliği vardır; ancak sanat eserlerinin üretilmesinde böyle bir hızlı üretim ciddi bir sorun olabilir. Çünkü sanat eserinin fabrikasyon bir ürün gibi doğrudan işlev sahibi olması mümkün değildir. Bu yüzden bir sonraki yüzyılda sanat, bir yönüyle, varlık sorunu yaşayacak noktaya gelmiştir. Sanat alanındaki bu krizin oluşmasındaki pay sahibi etkenlerden biri de üretim tarzındaki belirgin değişimdir.

2.3. Sınıflandırmayla Birlikte Ortaya Çıkan Sorunlar

Günümüzdeki modern veya post-modern anlamda bildiğimiz güzel sanatların bölümlere ayrılması 18. yüzyılda (Aydınlanma çağı) De Crousaz, Dubos, Batteux gibi aydınlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunların arasında, 1746 tarihli "Les Beaux Arts réduits à un même

Principe” (Güzel sanatları aynı prensip altında birleştirmek veya aynı prensibe indirgemek) adlı eseriyle Charles Batteux ön plana çıkmaktadır (Kristeller,1980, 163-228).

Peki, neden sanata yönelik böyle bir sınıflandırma yapma ihtiyacı duyulmuştur? Bu sınıflandırma sadece sanat alanında mı yapılmıştır?

Bu sınıflandırma ile sanat dalları diğer doğa bilimlerinden ayrılmış; eğitim ve öğrenime yönelik kendi yöntemlerini geliştirmeye başlamışlardır. Bununla birlikte sınıflandırma sadece sanat dallarına yönelik olmamıştır. Batıda tekniğin gelişmesiyle bilimlerde genel bir sınıflandırmaya gidilmiş ve bu genel sınıflandırmanın içinde sanat da payına düşeni almıştır.

Batıda modern çağın temellerinin atıldığı bu evrede yapılan sınıflandırmalar bazı sorunlara yol açmıştır. Çünkü bu tür bir sınıflandırma anlayışı ansiklopedik bir mantığa ve ilerlemeci bir doğaya sahiptir (Voegelin, 2008, 117). Bu mantık her bir alanın belli bir akış içinde durmadan gelişme göstermesini ister. Bütün alanlara yayılan bu davranış biçimini sonraki yüzyıllarda felsefe ve sanatın yaşadığı sorunlarla ilişkilendirmek yanlış olmayacaktır. Duralı, bu ansiklopedik mantığın doğuşunu Avrupa’daki felsefenin değişim geçirmiş olmasına bağlamaktadır. Duralı, felsefede *res cogitans*’tan (düşünen şey/ben) *res extensa*’ya (uzamlı şey/dünya) yönelmiş olduğuna işaret etmektedir. Devamında ise, günümüzdeki sanatın yaşadığı problemlerin arkasında böyle bir dilemmanın olabileceğini öne sürmektedir (Duralı,1992: 144).

Duralı oldukça yerinde bir tespit yapmaktadır. Sanatın hem diğer bilimlerden ayrı ve özgür hareket etmek istemesi hem de bu bilimlerin ilerleme biçimini benimsemesi anlaşılır gibi değildir. Gözden kaçan bazı önemli detaylar vardır burada. Örneğin, Sanat dallarında doğa bilimlerinde olduğu gibi (matematik, fizik, kimya...) kademeli gelişim gösterme özelliği yoktur. Sanat bu yönüyle felsefeye oldukça yakın durmaktadır. O nedenle 20. yüzyıldaki kriz hem sanatta hem de felsefede yaşanmıştır.

Resim veya heykel alanlarından beklenen şey fizik veya kimya bilimleri gibi olamaz; çünkü birbirinden farklı gelişim gösterirler. Söz gelimi, bir bilim insanının keşfi başka bir bilim insanı tarafından kullanılır ve zor problem çözüme kavuşturulur. Bununla birlikte bilimde en son keşifler kullanılır; yenisi olduğu halde, geçmiş bir dönemde icat edilmiş bir aracı veya yöntemi kullanmak mantıksızdır. Oysa bir sanatçı için böyle bir şey söz konusu değildir. Sanatsal bir ifade formunun zamanla düzenli bir şekilde gelişmesi söz konusu değildir. sözgelimi izlenimci (empresyonist) eserler, geleceği (fütürist) tarzda üretilen eserlerden daha eski bir tarihte üretildikleri için kötü veya estetikten yoksun olamazlar.

Batılı düşünürlerin sanatları diğer doğa bilimlerinden ayırarak sınıflandırması pozitif anlamda gelişmelerin yaşanmasına yol açmıştır; ancak sanatı doğa bilimlerindeki ilerlemeci mantıktan (matematik, fizik, kimya, biyoloji gibi) ayırmamakla hata yapmışlardır. Bu hatadan dolayıdır ki sanat 20. yüzyılda bir tür kriz yaşamıştır. Sanatın doğası ile uyuşmayan bu sorunlu ilerlemeci mantık dada sanat hareketiyle en belirgin halini almıştır. Dadacılar bu ve buna benzer sorunlara itiraz etmektedir; ancak bu itirazların sanatsal dildeki karşılığı oldukça farklıdır. Buradaki farklılık estetik değer yönüyledir. Dada sanat hareketi eleştiri niteliğindeki eserlerini meydana getirirken toplumsal beğeniye göz ardı etmektedir. Dadacılarıdaki bu toplumsal beğeni sorunu hazır nesne kullanımıyla belirginleşmektedir. Bu nedenle Sanat izleyicisi hazır nesnenin sanat eserine dönüşmesi sürecine temkinli yaklaşmaktadır (Graham, 2005, 188-189).

Dada öncesi, Kübizm anlayışında da benzer tavırla karşılaşmak mümkündür. Kübizm sanat akımının önemli temsilcilerinden biri olan Pablo Picasso bir keresinde şöyle demiştir:

“Kübizm, diğer resim okullarından farklı değildir. Aynı prensipler, aynı unsurlar hepsinde birdir. Kübizmin uzun zaman anlaşılmamış olarak kalması,

hatta bugün bile onun içinde görülecek bir şey bulamayan insanların bulunmasının, hiçbir önemi yoktur. Ben İngilizce anlamam. İngilizce kitap benim için boştur. Bununla birlikte bu, İngilizce dilinin olmadığı anlamına gelmez. Öyle ise ben tanımadığım bir şeyi anlamazsam, suçu başkasının üzerine yüklemek neden? (Turani,2010, 589).”

Burada seyirciyi küçümseyen bir tavrın yanında yanlış bir benzetme de yapılmıştır. Bir sanat eseri ile insan arasındaki duygusal ilişki, bir insanın bir dili bilmemesi ve onu anlamamasına benzetilmiştir. Yabancı bir dilin anlaşılması ancak ve ancak onu öğrenmekle olur. Bu öğrenme süreci ise belli bir çabayı gerekli kılmaktadır. Ancak bir eseri izlemek ve onunla duygusal bir bağ kurmak bir izleyicinin doğuştan sahip olduğu bir yetidir.

Picasso kendince bir dil yaratmakta ve bu dili izleyicinin öğrenmesini beklemektedir. Tabi bu dili, düzgün olan bir dili bozarak elde etmeye çalışması da ayrı bir tartışma konusudur.

Sonuç olarak, ne sanat ne de felsefe diğer doğa bilimlerine benzemektedir. Her iki alanda meydana gelen üsluplar ve düşünceler kişilere bağlı varlık göstermektedir. Birey ve onun öznel tavrı ile gelişen bu üsluplar ve düşünceler doğru okunmadığı zaman sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bir sanat eseri (resim veya heykel), çoğu zaman, onu ortaya koyan sanatçıdan bağımsız düşünülemezken, bir matematik kuralını ya da biyolojik bir bulguyu her zaman için onları ortaya koyan bilim insanlarından bağımsız düşünmek mümkün görünmektedir.

2.4. Modern Sanatta Varlık Sorunu

Tarihteki uygarlıkların içinde yeşeren sanatın birçok defa, içinde bulunduğu toplumsal dokuya has bazı sorunlarla karşı karşıya kaldığı bilinmektedir. Dinsel sınırlandırmalar ve krallıklara bağlı gelişen din dışı ideolojiler bu sorunların başlarında gelmektedir. Modern dönemde sanatın bu türden sorunları aştığını söylemek mümkündür. Ancak modern dönem sanatının da kendine has sorunları ortaya çıkmıştır. Avrupa'daki bu modernleşmeyle sanatın karşı karşıya kaldığı sorunu öncekilerden ayırmak gerekmektedir. İlk olarak bunun bir sorun olabilmesi için çözümler veya çözülmeye değer bir yanının olması gerekmektedir. Modern sanattaki sorun, tarihte sanata yapılan yaptırımlar türünden değildir. Sanatın insan kaynaklı bir eylemle baskı veya kontrol altında tutulması (önceki tarihi dönemlerle kıyaslandığında) olayı neredeyse ortadan kalkmıştır. Yani sanat önceki dönemlere göre çok daha özgürdür. Yönetimlere bağlı bazı kısıtlamalar (Adolf Hitler örneğindeki gibi) olsa da toplumun ve sanatçıların genelinde özgür bir şekilde sanatın icra edildiği görülmektedir (Sturm,2011,49-52). Ancak buna rağmen sanat varlık sorunu yaşayacak duruma gelmiştir. Sanatçılar tarafından üretilen sanat eserlerinin niteliği sorgulanır olmuştur. Çünkü bu dönemdeki sanat eserlerinde (hazır nesnelere ve diğer soyut çalışmalar) yeteneğin veya el becerisinin payı oldukça zayıf görünmektedir. Ayrıca bu dönemde yaşamış bazı sanatçıların (Marcel Duchamp, Jean Arp gibi...) tavır ve çalışmalarında, her objenin bir sanat eserine dönüştürülebileceği düşüncesi okunabilmektedir (Voermanek, Wissmann,2004,13-16).

Tunalı, sanatın eser ve tavır üzerinden yaşamış olduğu bu varlık sorununa modern sanat problemi adlı yazısında açıklık getirmektedir. Şöyle ki modern sanat öncesindeki sanat akımlarında tepki, genellikle yeninin değerini küçümsemek veya onu eleştirmek şeklinde olmaktadır; ancak modern sanat için bu tepki biçimi yön değiştirmektedir. Modern sanattaki bu tavır değişikliğini ise Tunalı olmak ya da olmamak (to be or not to be) şeklinde dile getirmektedir. Tunalı modern sanatla ilgili söz konusu olan şeyin üstünlük, aşağılık veya değersizlik olmadığını vurgulamaktadır. Değerlendirmesinin devamında, yapılan eser ve çalışmaların sanat olup olmadığının tartışılır olduğuna (meşruluk sorunu) dikkat çekmektedir (Tunalı,2014,75).

Peki, nasıl oldu da sanat kendi varlığını sorgulama raddesine geldi? Bu önemli soruya cevaplar bulmaya çalışalım.

Dünya savaşları (I. ve II.) sanatın yaşadığı bu varlık probleminde yol açmış olabilir mi?

Muhakkak ki savaşlar toplumları değiştirirler; ancak 20. yüzyıldaki sanatın yaşadığı nitelik probleminin tek nedeni olarak savaşı göstermek doğru olmaz. Savaş tek başına tatmin edici bir gerekçe değildir. Çünkü tarihin hiçbir evresinde insanlar arasındaki çekişme ve savaşlar eksik olmamıştır. İmparatorlukların veya küçük toplumların hem yoksul hem de varlıklı dönemlerinde savaş ve iç çekişmeler her zaman olmuştur.

Sanattaki bu varlık probleminin teknik gelişmelerden kaynaklandığını söylemek doğru olur mu?

Bu soruda teknik gelişmelerden kastedilenin özellikle sanatı ilgilendiren teknik araçlar olarak anlamak gerekir. Çok sayıda ve kolaylaşan baskı teknikleri, fotoğraf makinesi, kamera gibi görüntü üretme araçları bu türden araçlardır. Bu türden araçların, pozitif anlamda sanata büyük etkileri olmuştur. Dolayısıyla sanattaki nitelik probleminin kaynağı olarak bu görüntü çoğaltma araçlarını görmek doğru değildir. Çünkü her devrede sanat, tekniği kullanarak üretimine devam etmesini bilmiştir. Sanat araç ve malzemelerini değiştirmiş; ancak kendisini kendi üslubuna göre nitelikli bir şekilde ifade etmesini bilmiştir.

Sanattaki bu varlık probleminin, katı ilerlemeci (fizik ve kimya alanlarındaki gibi sürekli gelişim ve yenileme mantığı) anlayıştan kaynaklandığı söylenebilir mi?

Katı ilerlemeci anlayışın sanatın varlık problemi yaşamasındaki payı savaş ve teknik gelişmelerden daha fazladır. Çünkü savaş acı ve sarsıntıların kaynağı olduğundan sanatı genelde besleyen bir yapısı vardır. Teknik gelişmelerde tarih boyunca sanatın gelişmesine yardımcı olmuşlardır; ancak katı ilerlemeci anlayış için, sanatı doğrudan beslediği söylenemez. Katı ilerlemeci anlayış sayısal bilimlerin en tipik tavrıdır. Ancak bu tavır sanatın doğasına uygun değildir. Sanat gelişme ve olgunlaşmaya açıktır; ancak bu gelişme ve olgunlaşmanın anahtarı sanatçıdır. Oysa sayısal bilimlerde bireye bağlı hareket etme veya bireye göre yorumlama söz konusu değildir. Çünkü ortaya çıkan veya keşfedilen şey doğanın genel geçer yasalarındandır. Nitekim sanat birçok yönüyle felsefeye benzer. Bu alandaki tutum ise birçok açıdan tekrar etme eğilimindedir. Bireyler tarafından yapılan yorumların kesin yöntemlerle sağlaması yapılamamaktadır. Bu nedenle yorumu yapan veya tarzı geliştiren birey bir anlamda ortaya koyduğu o şeyle özdeşleşmektedir. Söz gelimi Kübizm anlayışının Cezanne ve Picasso ile ilişkilendirilmesi gibi (Kopp-Schmidt, 2000, 45-46).

3. SONUÇ

Modern kavramının iki farklı anlamına dikkat çekilmekte ve bunlar açıklığa kavuşturulmaktadır. Avrupa'daki modernleşme sürecinde sanatçıların gelenekselin yerine yeni olan şeyleri getirmeye çalışmış oldukları bilgisine yer verilmektedir. Fakat bu yenilenme hareketlerinin tavrı açısından önceki dönemlerden farklı olduğu görülmektedir. Geleneksele karşı çıkma ve onun yerine modern olanı getirme çabasının hem düşünce hem de sanat alanında bir takım sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunların sanayi devrimi ve güzel sanatların sınıflandırılması ile ilişkili olabileceğine dikkat çekilmektedir.

Sanat ve bilimin ayrı doğalara sahip oldukları düşüncesi üzerinde durulmaktadır. Bu düşünce üzerinden sanatta ve bilimdeki ilerleme biçiminin farklı olabileceği, örneklerle eşliğinde açıklanmaktadır. Modern sanatın yaşamış olduğu varlık sorununa farklı bir gerekçe gösterilmekte ve ilerlemeci anlayışın sanat üzerindeki etkilerine dair önemli tespitlere yer verilmektedir.

Ayrıca, İlerlemeci anlayışın neden olduğu yanlış anlaşılmalarda üzerinde açıklamalar yapılmakta ve bu anlayışın davranış biçiminin alandan alana farklılık gösterebileceğine vurgu yapılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Duralı, T. (1992), *Biyoloji Felsefesi (Canlı ve Kültür Sorunlarını Araştırma Alanı)*, Akçağ Yayınevi, Ankara
- Graham, G. (2005), *Philosophy of the Arts, An introduction to aesthetics*, Third Edition, Routledge, Taylor and Francis Group, London and New York
- Hockney, D. & Gayford, M. (2017), *Resmin Tarihi*, Çev. Mine Haydaroglu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- Kristeller, P. O. (1980), *Renaissance Thought and the Arts Collected Essays*, Princeton University Press, Princeton
- Kopp-Schmidt G. (2000) *Picasso und die Folgen: der Maler als Bildhauer*, Deubner Verlag für Kunst, Köln □
- Sturm R. (2011). *Weimarer Republik, Informationen zur politischen Bildung Nr. 261*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn
- Tunalı, İ. (2014), *Modern Sanat Problemi*, İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi (Makale), S. 74-85, İstanbul
- Turani, A. (2010), *Dünya Sanat Tarihi, Remzi Kitabevi*, İstanbul
- Voegelin E. (2008), *Die Krise zur Pathologie des modernen Geistes*, Wilhelm Fink Verlag, München
- Voermanek E. Wisseman S. (2004), *Wie Geht Kunst*, Kassel University Press GmbH, Kassel
- The Latin lexicon, www.latinlexicon.org